

Менеджмент

УДК 339.56

Швець Федір Дмитрович

кандидат технічних наук, доцент,

доцент кафедри менеджменту

Національний університет водного господарства та природокористування

Швец Фёдор Дмитриевич

кандидат технических наук, доцент,

доцент кафедры менеджмента

Национальный университет водного хозяйства и природопользования

Shvets Fedir

PhD in Engineering, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of Management

National University of Water and Environmental Engineering

ORCID: 0000-0001-9163-142X

Василів Володимир Богданович

кандидат технічних наук, доцент,

доцент кафедри комп'ютерних технологій та економічної кібернетики

Національний університет водного господарства та природокористування

Васылив Владимир Богданович

кандидат технических наук, доцент,

доцент кафедры компьютерных технологий и экономической кибернетики

Национальный университет водного хозяйства и природопользования

Vasyliv Volodymyr

PhD in Engineering, Associate Professor, Associate Professor of the

Department of Computer Technology and Economic Cybernetics

National University of Water and Environmental Engineering

ORCID: 0000-0003-4152-3345

Андрійцьо-Рузаєва Алла Юрїївна

асистент кафедри менеджменту

Національний університет водного господарства та природокористування

Андрійцё-Рузаева Алла Юрьевна

ассистент кафедры менеджмента

Национальный университет водного хозяйства и природопользования

Andriitsio-Ruzaieva Alla

Assistant of the Management Department

National University of Water and Environmental Engineering

ORCID: 0000-0002-9071-2540

**ЕКСПОРТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ АКТИВІЗАЦІЇ
ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

**ЭКСПОРТНЫЙ ПОТЕНЦИАЛ ГОСУДАРСТВА В УСЛОВИЯХ
АКТИВИЗАЦИИ ЕВРОИНТЕГРАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ**

**THE EXPORT POTENTIAL OF THE STATE IN THE CONDITIONS OF
ACTIVATION OF EUROPEAN INTEGRATION PROCESSES**

Анотація. Проведено аналіз літературних джерел за тематикою експортного потенціалу України в умовах активізації євроінтеграційних процесів. Встановлено, що у науковій літературі значну увагу приділено дослідженню співпраці України і ЄС, у той же час залишаються не висвітленими достатнім чином питання підвищення експортного потенціалу України та його структури в розрізі євроінтеграційних процесів, факторів, що стримують розвиток експорту товарів та послуг в сучасних умовах євроінтеграції. У статті проведено аналіз зміни вектора в зовнішній торгівлі України за останні сім років, а саме з моменту агресії РФ на Україну. Виявлені сучасні тенденції розвитку міжнародної торгівлі. Проаналізовано вплив підписаної Україною Угоди про Поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі з Європейським

Союзом. В динаміці проведено аналіз статистичних даних географічної структури експорту та імпорту України з регіонами, у тому числі із ЄС починаючи з 2014 р. Встановлено, що характерною ознакою експорту в останні роки є значна його аграрна складова, яка досить успішно завойовує європейський ринок, в той час як частка високотехнологічної продукції постійно зменшується, що спричиняє певні ризики внаслідок цінових і кон'юнктурних коливань. А негативне сальдо в зовнішній торгівлі товарами протягом всього досліджуваного періоду несприятливо впливає на платіжний баланс країни та зростання її економічного потенціалу. Досліджено, що обсяг торгівлі послугами між Україною та ЄС на відміну від експорту товарів має позитивне сальдо та за відповідної державної підтримки може мати подальшу позитивну динаміку. Відмічається значне зростання імпорту наукоємної продукції із країн ЄС до України пов'язане в основному із вимушеним прискоренням перебудови економіки країни до стандартів ЄС та створення конкурентоздатних підприємств. Розкрито проблеми і недоліки у структурі сучасного експорту та імпорту України. Надано рекомендації щодо покращення експортного потенціалу українських підприємств, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність. Окреслені орієнтири нарощуванню обсягів експорту української продукції та послуг до країн ЄС. Подальших досліджень потребують системи стимулювання та мотивації експорту товарів та послуг.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, удосконалення, експорт, імпорт, експортний потенціал, євроінтеграція, країни ЄС.

Анотація. Проведен анализ литературных источников по тематике экспортного потенциала Украины в условиях активизации интеграционных процессов. Установлено, что в научной литературе значительное внимание уделено исследованию сотрудничества Украины и ЕС, в то же время остаются не освещенными достаточным образом

вопросы повышения экспортного потенциала Украины и его структуры в разрезе евроинтеграционных процессов, факторов сдерживающих развитие экспорта товаров и услуг в современных условиях глобализации экономики. В статье проведен анализ изменения вектора во внешней торговле Украины за последние семь лет, а именно с момента агрессии РФ на Украину. Выявленные современные тенденции развития международной торговли. Проанализировано влияние подписанного Украиной соглашения об углублённой и всеобъемлющей зоне свободной торговли с Европейским Союзом. В динамике проведён анализ статистических данных географической структуры экспорта и импорта Украины с регионами, в том числе с ЕС начиная с 2014 г. Установлено, что характерным признаком экспорта в последние годы является значительная его аграрная составляющая, которая достаточно успешно завоёвывает европейский рынок в то время, как доля высокотехнологичной продукции постоянно уменьшается, что влечет за собой определенные риски вследствие ценовых и конъюнктурных колебаний. А отрицательное сальдо во внешней торговле товарами в течении всего исследуемого периода неблагоприятно влияет на платежный баланс страны и рост её экономического потенциала. Доказано, что объем торговли услугами между Украиной и ЕС в отличие от экспорта товаров имеет положительное сальдо и при соответствующей государственной поддержке может значительно усилить позиции государства на внешних рынках. Отмечается значительный рост импорта наукоемкой продукции из стран ЕС в Украину, что связано в основном с вынужденным ускорением перестройки экономики страны к стандартам ЕС и созданием конкурентоспособных предприятий. Раскрыты проблемы и недостатки в структуре современного экспорта и импорта Украины. Даны рекомендации по улучшению экспортного потенциала украинских предприятий

осуществляющих внешнеэкономическую деятельность. Обозначенные ориентиры наращиванию объемов экспорта украинской продукции и услуг в страны ЕС. В дальнейших исследованиях нуждаются системы стимулирования и мотивации экспорта товаров и услуг.

Ключевые слова: *внешнеэкономическая деятельность, совершенствование, экспорт, импорт, экспортный потенциал, евроинтеграция, страны ЕС.*

Summary. *The analysis of literature sources on the subject of the export potential of Ukraine in the conditions of intensification of European integration processes is carried out. It is established that in the scientific literature considerable attention is paid to the study of cooperation between Ukraine and the EU, at the same time the issues of increasing Ukraine's export potential and its structure in terms of European integration processes, factors hindering the development of exports of goods and services in modern globalization remain insufficiently covered. economy. The article analyzes the change in the vector in Ukraine's foreign trade over the past seven years, namely since the Russian aggression on Ukraine. Current trends in international trade have been identified. The impact of the Deep and Comprehensive Free Trade Agreement signed with Ukraine with the European Union is analyzed. The dynamics of the analysis of statistical data on the geographical structure of Ukraine's exports and imports with the regions, including the EU since 2014. as the share of high-tech products is constantly decreasing, which causes certain risks due to price and market fluctuations. And the negative balance in foreign trade in goods throughout the study period adversely affects the country's balance of payments and growth of its economic potential. It is studied that the volume of trade in services between Ukraine and the EU, in contrast to exports of goods, has a positive balance and with the appropriate state support can significantly strengthen the state's position in foreign markets. There is significant increase in*

imports of science-intensive products from EU countries to Ukraine is mainly due to the forced acceleration of the country's economy to EU standards and the creation of competitive enterprises. Problems and shortcomings in the structure of modern exports and imports of Ukraine are revealed. Recommendations for improving the export potential of Ukrainian enterprises engaged in foreign economic activity are provided. The guidelines for increasing the volume of exports of Ukrainian products and services to the EU countries are outlined. The system of stimulation and motivation of export of goods and services needs further research.

Key words: *foreign economic activity, improvement, export, import, export potential, European integration, EU countries.*

Постановка проблеми. Впродовж останніх років в українській економіці відбуваються значні зміни, пов'язані передусім з ринковою трансформацією економіки та зміною зовнішнього вектора держави, що безпосередньо вплинуло на сферу зовнішньоекономічної діяльності України.

Посилення інтеграційних процесів України у світове господарство відбулося після виходу України 2018 року із співдружності незалежних держав (СНД), що значно активізувало зовнішньоекономічну діяльність підприємств та розвиток вітчизняного господарства в цілому. Лібералізація зовнішньоекономічних зв'язків зумовила виникнення цілої низки проблем, серед яких однією з найважливіших вважається недосконалість моделі зовнішньої торгівлі України та структури її експорту. Національний експорт за тридцять років незалежності так і залишається спрямованим на сировинний розвиток економіки, на експорт найліквіднішої продукції – переважно товарів з низьким ступенем обробки та незначною часткою у зовнішньоторговому обороті високотехнологічної продукції з високим вмістом доданої вартості, що максимізує прибуток тільки окремих

експортерів та чиновників і стримує економічне зростання України та повноцінне використання її експортного потенціалу.

Аналіз експортного потенціалу країни в умовах активізації євроінтеграційних процесів може слугувати підґрунтям для розроблення комплексу заходів, що допоможе визначити пріоритетні напрями оптимізації структури експорту та враховуючи актуальні для України політичні і економічні тенденції, встановити напрямки розширення експорту товарів та послуг вітчизняними підприємствами на ринки країн ЄС.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження експортного потенціалу та аналізу зовнішньоторговельної діяльності підприємств України до ЄС внесли такі вітчизняні вчені, як О. Власюк [1], В. Мовчан, А. Веселовський, Л. Пирожков [2], Д. Покришка [3], Т. Мельник [4] та багатьох інших. Незважаючи на значну кількість наукових праць, присвячених даній проблематиці, недостатньо дослідженими залишаються питання підвищення експортного потенціалу України та його структури в розрізі євроінтеграційних процесів.

Цілями статті є оцінка загальної структури експортного потенціалу України та визначення основних факторів, що стримують розвиток експорту товарів та послуг в сучасних умовах євроінтеграції.

Виклад основного матеріалу. В умовах глобалізації економічних і політичних процесів, активізації євроінтеграційних процесів України та посилення конкурентоспроможності на міжнародних ринках спонукає країну до пошуку оптимального вектора розвитку зовнішньоекономічної діяльності. Одним з перших стратегічних кроків щодо інтеграції України до світової економіки та Європейського союзу зокрема, має бути поєднання структурної перебудови вітчизняної економіки з її орієнтацією на активний експорт.

Саме зараз, в період військової агресії Росії проти України, розвиток експортного потенціалу України має стати основою зовнішньоекономічної діяльності і каталізатором зростання економічного потенціалу держави. Більш активна участь України у європейському (світовому) економічному просторі спонукає наші підприємства, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність до висококонкурентної боротьби.

На думку професора І. Бураковського, сьогодні важливо виявити сучасні тенденції розвитку міжнародної торгівлі, найважливішими з яких вважають такі [5, с. 10–11]:

1. Для світової торгівлі характерне істотне зменшення питомої ваги сировинних товарів та продукції сировинно-містких галузей промисловості.

2. За останні 15 років досить виразно виявилася така закономірність: чим вищий рівень технологій і менша ресурсомісткість виробництва, тим вищі темпи зростання експорту відповідного товару.

3. У світовій торгівлі зростає питома вага комплектуючих частин та вузлів.

4. Темпи зростання експорту порівняно найбільш технологічно-містких продуктів з країн, що розвиваються, перевищує відповідний показник розвинутих країн.

1 січня 2016 року набула чинності Угода про Поглиблену і всеохоплюючу зону вільної торгівлі (ПВЗВТ) між Україною та Європейським Союзом, якій передували вступ України в СОТ у 2008 р. та підписання Угоди про асоціацію з ЄС у 2014 році.

Економічна частина Угоди про асоціацію між Україною та ЄС передбачає охоплення основних сфер й галузей економіки і за умови успішної реалізації суттєво наближає економічну систему України до економічної системи Європейського союзу на основі взаємної лібералізації

руху товарів, капіталів та послуг, а також гармонізації значної частини законодавчої бази України з нормами і практикою ЄС.

Згідно із Угодою про асоціацію «Україна – ЄС», передбачається не лише обнуління митних ставок у двосторонній торгівлі, але й зобов'язання України впроваджувати європейські технічні стандарти, що в результаті суттєво вплине на якість продукції національних виробників, їх конкурентоспроможність та відповідно, зростання економічного потенціалу країни.

Безумовно, як показує аналіз статистичних даних [6] (табл. 1), ці зміни позначилися на динаміці географічної структури експорту та імпорту України з регіонами, зокрема із ЄС: починаючи з 2014 р. відбувалося суттєве зростання питомої ваги ЄС як в експорті (з 29% до 35,2% у 2020 р.), так і в імпорті товарів (з 35,8% до 44,6% у 2020 р.).

З моменту військової агресії Російської Федерації стосовно України, чітко простежується негативна динаміка торгівлі між державами. Зовнішня діяльність за сім досліджуваних років скоротилася майже на дві третіх. Так, експорт товарів та послуг зменшився на 64%, а імпорт на 66% (рис.1).

Найбільший ріст експорту та імпорту товарів і послуг за досліджуваний період спостерігається із США – 220,7% і 147,9% відповідно.

Значна частка в зовнішній торгівлі України за географічними регіонами припадає також на країни Азії (зокрема Китай) та Африки.

В абсолютному вимірі з 2014 по 2020 роки український експорт (імпорт) товарів та послуг до країн ЄС зростав найбільшими темпами порівняно з іншими регіонами, що вказує на переорієнтацію вітчизняних виробників на європейський ринок. У 2020 році відмічається певний спад як експорту, так і імпорту товарів та послуг викликаний карантинними заходами спрямованими на стримування коронавірусної інфекції, що негативно позначилось на експортному потенціалі практично всіх країн

світу (табл.1). При цьому варто відмітити скорочення негативного сальдо торгівлі України (з -7% у 2014 р. до менше ніж -3% у 2020 р.).

Таблиця 1

**Динаміка розподілу зовнішньої торгівлі товарами та послугами
України за географічними регіонами, млн. дол. США**

Регіони	Роки							Темп зростання 2014/2020, %
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Експорт товарів та послуг, всього	65436	47862	46008	53944	59177	63556	60673	92,7
Країни ЄС	18948	14357	14752	18875	21960	23611	21341	112,6
Азія	16835	13721	13113	14534	15951	17503	20241	120,2
Російська Федерація	13890	7585	6461	7147	6790	6341	4997	36,0
Африка	5295	3934	4010	4213	4260	5153	4193	79,2
США	1740	1546	1692	2392	3057	3440	3840	220,7
Австралія і Океанія	93	110	58	54	76	111	119	128,0
Імпорт товарів та послуг, всього	70042	50224	52461	62688	70555	76067	62463	89,2
Країни ЄС	25059	19487	22021	26492	29963	32687	27881	111,3
Азія	11417	7953	9952	11771	14652	17602	16005	140,2
Російська Федерація	14425	8777	6153	8249	9137	7844	4893	33,9
Африка	803	671	659	805	880	1102	841	104,7
США	2352	2074	2365	3148	3452	3796	3479	147,9
Австралія і Океанія	186	167	120	143	68	117	45	24,2

Джерело: побудовано авторами за [6]

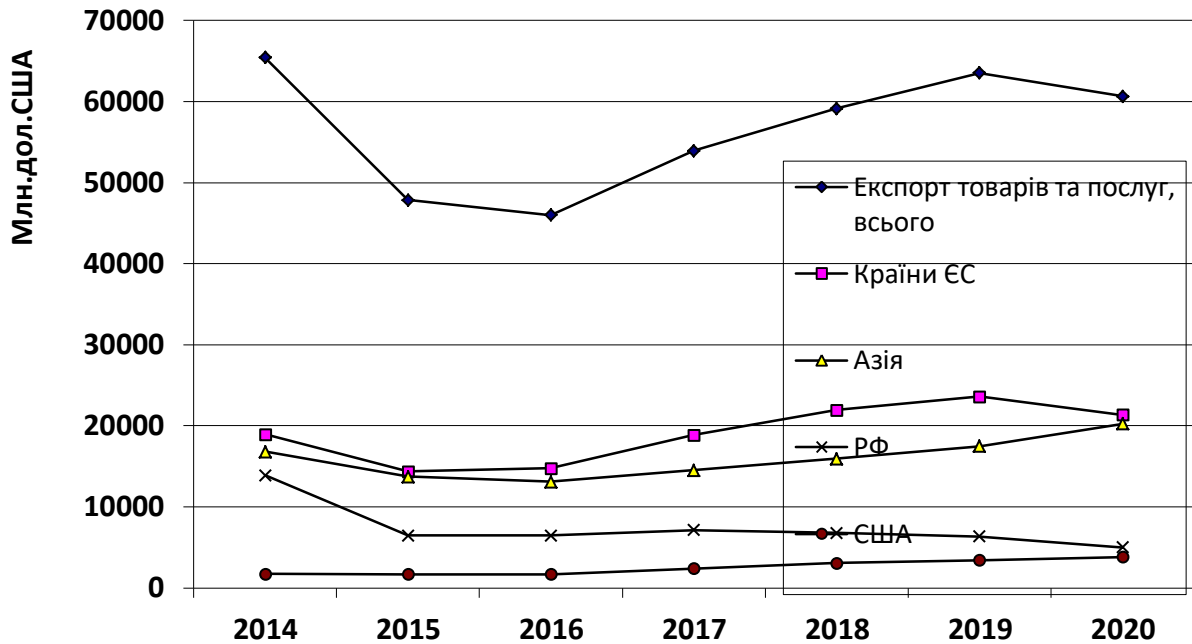
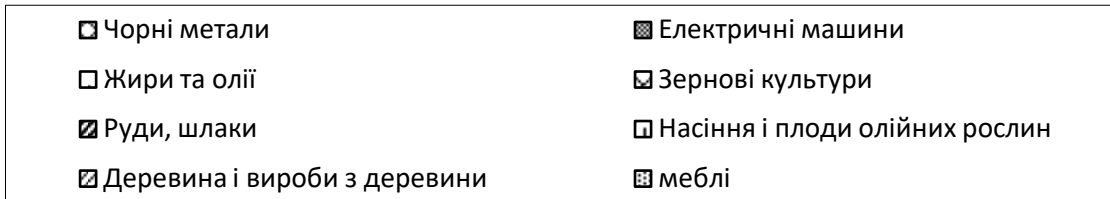
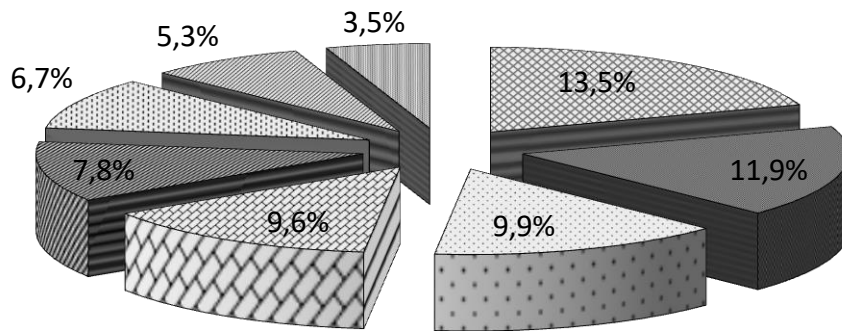

Рис. 1. Динаміка експорту товарів та послуг України за географічними регіонами

Джерело: побудовано авторами за [6]

До основних товарних категорій, що експортувалися українськими підприємствами до країн ЄС у 2020 році є наступні: чорні метали – 13,5%; електричні машини – 11,9%; жири та олії – 9,9%; зернові культури – 9,6%; руди, шлаки – 7,8%; насіння і плоди олійних рослин – 6,7%; деревина і вироби з деревини – 5,3%; меблі – 3,5% (рис.2) [7].

Характерною ознакою експорту в останні роки є значна його аграрна складова, яка досить успішно завойовує європейський ринок, в той час як частка високотехнологічної продукції постійно зменшується. Така зміна структури експорту знижує можливості забезпечення зовнішньоекономічної безпеки України, оскільки до традиційних кон'юнктурних ризиків, характерних для всіх сировинних товарів, додаються ризики перманентних заборон та обмежень доступу до зовнішніх ринків аграрної продукції, на більшості з яких діють потужні протекціоністські заходи й інші бар'єри.

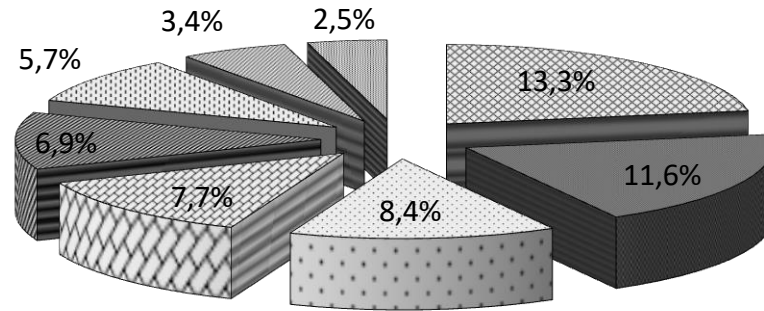

Рис. 2. Основні товарні групи українського експорту до країн ЄС у 2020 році

Джерело: побудовано авторами за [7]

З огляду на це, важливим питанням на даний час є товарна структура експорту й імпорту між Україною та ЄС. Як видно з рис. 2 та рис. 3, у топ-п'ятірку товарів, що експортуються з України до ЄС входять: продукція АПК; чорні метали; електричні машини; руди, шлаки; деревина і вироби з деревини, тобто низько технологічна продукція. На противагу експортним тенденціям у структурі імпорту в 2020 р. Україна збільшила частку високотехнологічних товарів. Так, у імпорті з ЄС до України домінують такі товарні категорії як: реактори ядерні, котли, машини – 13,3%; засоби наземного транспорту, крім залізничного – 11,6%; електричні машини і устаткування – 8,4%; фармацевтична продукція – 7,7%; енергетичні матеріали – 6,9%; пластмаси, полімерні матеріали – 5,7%; різноманітна хімічна продукція – 3,4%; папір та картон – 2,5% (рис. 3).

Високий приріст експорту до країн Європи у 2014-2020 рр. був забезпечений як фізичними обсягами (зростання обсягу продовольчих товарів), так і сприятливими цінами, зокрема на товари металургії.

- ☒ Реактори ядерні, котли, машини
- ☒ Засоби наземного транспорту, крім залізничного
- ☐ Електричні машини і устаткування
- ☒ фармацевтична продукція
- ☒ Енергетичні матеріали
- ☐ Пластмаси, полімерні матеріали
- ☒ Різноманітна хімічна продукція
- ☒ Папір та картон

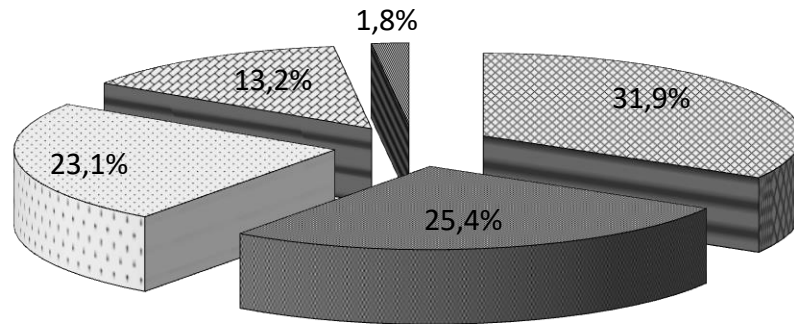
Рис. 3. Основні товарні категорії, що імпортувалися з країн ЄС до України у 2020 році

Джерело: побудовано авторами за [7]

Значне зростання імпорту високотехнологічної продукції із країн ЄС до України пов'язане із вимушеним прискоренням перебудови економіки країни до стандартів ЄС, створення конкурентоздатних підприємств.

Обсяг торгівлі послугами між Україною та ЄС у 2020 році склав 7,1 млрд. доларів США, що на 14% менше ніж у 2019 році. Експорт послуг до ЄС знизився на 4,8% та становив 4,3 млрд. дол. США. Імпорт послуг з ЄС знизився на 25% та складав 2,8 млрд. дол. США. Тобто, сальдо послуг, на відміну від торгівлі товарами є позитивним, а отже, цю складову експорту потрібно нарощувати.

До основних категорій експорту послуг до ЄС належать [7]: послуги у сфері телекомунікацій – 31,9% ; транспортні послуги – 25,4%; послуги з переробки матеріальних ресурсів – 23,1%; ділові послуги – 13,2%; послуги з ремонту та технічного обслуговування – 1,8% (рис. 4).

- ☒ Сфера телекомунікацій
- ☒ Транспортні послуги
- ☐ Послуги з переробки матеріальних ресурсів
- ☒ Ділові послуги
- ☒ Послуги з ремонту та технічного обслуговування

Рис. 4. Основні експортні послуги України до країн ЄС у 2020 р.

Джерело: побудовано авторами за [7]

У імпорті послуг з ЄС до України домінують: ділові послуги – 22,4%; транспортні послуги – 19,6%; роялті та інші ППВ – 15,1%; послуги у сфері телекомунікацій – 13,9%; послуги, пов'язані з фінансовою діяльністю – 10,4% (рис. 5).

Проведений нами аналіз зовнішньоекономічної діяльності країн ЄС показав, що понад 60% загального експорту товарів за межі Євросоюзу здійснювали всього чотири країни: Німеччина (29,8%), Італія (10,7%), Нідерланди (10,5%) та Франція (10,0%). Також на зазначені країни припадає сумарно близько 60% імпорту товарів, які ввозяться до ЄС, а саме, на: Німеччину (22,1% від загальної вартості імпорту), Нідерланди (17,7%), Францію (10,3%) та Італію (9,1%).

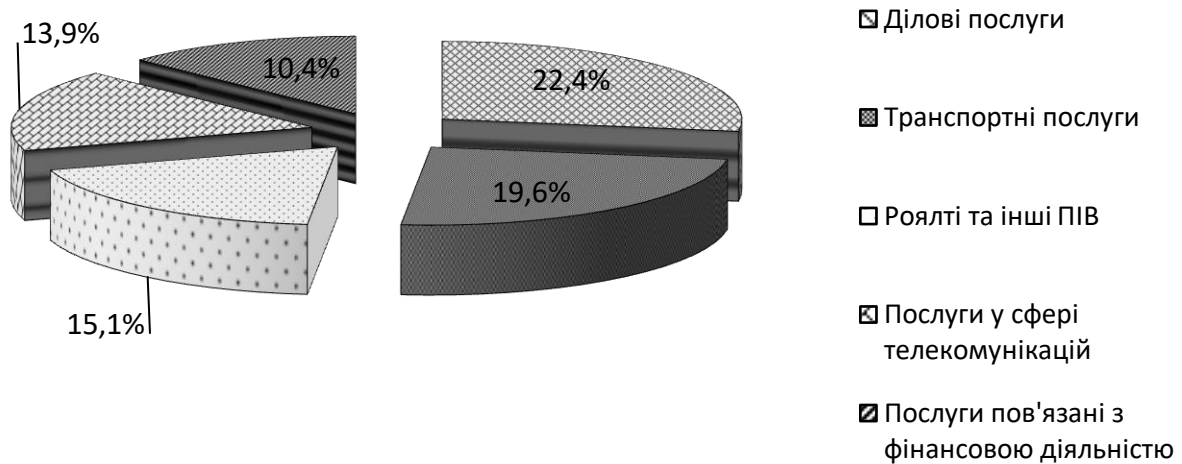

Рис. 5. Основні імпортовані послуги, що надавали країни ЄС Україні у 2020 р.

Джерело: побудоване авторами за [7]

Частка України у структурі товарного експорту (імпорту) до країн ЄС знаходиться у межах одного відсотка, що дозволяє зробити висновок про нереалізований експортний (імпортований) потенціал та перспективу нарощування співпраці в даному регіоні.

Проведені нами дослідження показали, що українські виробники продукції мають ряд переваг від запровадження стандартів та вимог ЄС, що дає їм можливість виробляти продукцію значно вищої якості. Відповідно, підвищення якості продукції на внутрішньому ринку сприяє її підвищенню конкурентоспроможності на міжнародних ринках, що створює потенціал для нарощування обсягів експорту не лише до країн Європейського Союзу, а й до інших країн світу.

Отже, проведений аналіз дає змогу стверджувати, що експортний потенціал України є далеким від оптимального. Поки що не відчувається суттєвих результатів від зміни вектора в зовнішньоекономічній діяльності Схід/Захід (країни СНД/країни ЄС). Адже незважаючи на нарощування експорту до країн ЄС, його структура залишається переважно сировинною й низько технологічною, що спричиняє певні ризики внаслідок цінових і кон'юнктурних коливань. А негативне загальне сальдо в зовнішній

торгівлі протягом всього досліджуваного періоду несприятливо впливає на платіжний баланс країни та зростання її економічного потенціалу.

Висновки. Дієвою складовою ефективного розвитку експортного потенціалу українських підприємств, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність має стати активна політика експортного виробництва. Звичайно, експорт не може розглядатись як самоціль за будь-яку ціну, оскільки економіка має працювати насамперед на внутрішній ринок. Проте, з огляду на стратегічну перспективу, це найефективніша модель функціонування національної економіки. Саме експортний потенціал держави сьогодні має стати її стабілізаційним фактором та головним джерелом накопичення валютних резервів для структурної перебудови національної економіки.

Для сприяння нарощуванню обсягів експорту української продукції до країн ЄС необхідно також на рівні держави лобювати збільшення розміру квот, відстоювати інтереси українських експортерів продукції в інституціях ЄС, притримуватись зменшення поставок некритичного імпорту. Підприємства-експортери і держава мають стати надійними партнерами та спільно відстоювати національні інтереси на зовнішніх ринках.

Перспективи подальших досліджень. Дослідження експортного потенціалу національних товаровиробників (надавачів послуг) і визначення проблем, що стосуються структури українського експорту та шляхів її вдосконалення будуть використані у подальших дослідженнях з метою розробки відповідної системи стимулювання та мотивації експорту товарів та послуг.

Література

1. Власюк О.С. Тенденції зовнішньої торгівлі України у I півріччі 2009 року: проблеми та шляхи їх подолання // Глобалізація и

- регионализация национальных экономик, интеграционные процессы в рамках ОЧЭС и межрегиональное сотрудничество: сб. науч. трудов. Одесса Донецк: ДонНУ, 2009. С. 4–8.
2. Мовчан В., Веселовський А., Пирожков Л. Відносини Україна – ЄС: у вимірі року: щоквартальник. 2009. Грудень. № 4. 40 с.
  3. Покришка Д. С. Торгівельні відносини України з Європейським Союзом в умовах глобальної невизначеності / Д. С. Покришка // Стратегічні пріоритети. 2012. № 1. С. 13-21.
  4. Мельник Т. Експортний потенціал України: методологія оцінки та аналіз / Т. Мельник // Міжнародна економічна політика. 2008. № 8-9. С. 221-224.
  5. Бураковський І. Україна на шляху в СОТ: до питання про конкуренцію // Економічний часопис ХХІ ст. 2003. № 4.
  6. Керівництво з платіжного балансу та міжнародної інвестиційної позиції (КПБ6) [Електронний ресурс]. НБУ. URL: https://bank.gov.ua/files/ES/Tov_y.pdf
  7. Співробітництво між Україною та Європейським Союзом. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/torgovelno-ekonomichne-spivrobitnictvo-ukrayina-yes/pokazniki-torgovelno-ekonomichnogo-spivrob>

References

1. Vlasyuk O. S. Tendentsii zovnishnoï torgivli Ukraïni u I pivrichchi 2009 roku: problemi ta shlyakhi ikh podolannya. *Globalizatsiya i regionalizatsiya natsionalnykh ekonomik, integratsionnye protsessy v ramkakh OChES i mezhregionalnoe sotrudnichestvo* : sb. nauch. trudov. Odessa; Donetsk : DonNU, 2009. S. 4–8.
2. Movchan V., Veselovskiy A., PyrozHKov L. Vidnosyny Ukrajina – JeS: u vymiri roku : shhokvartal'nyk. 2009. Ghrudenj. # 4. 40 s.

3. Pokryshka D. S. Torghiveljni vidnosyny Ukrainy z Jevropejskym Sojuzom v umovakh globalnoji nevyznachenosti. *Strateghichni priorytety*. 2012. # 1. S. 13–21.
4. Meljnyk T. Eksportnyj potencial Ukrainy: metodologhija ocinky ta analiz. *Mizhnarodna ekonomichna polityka*. 2008. # 8–9. S. 221–224.
5. Burakovs'kyj I. Ukraina na shljakhu v SOT: do pytannja pro konkurenciju. *Ekonomichnyj chasopys KhKhI st.* 2003. # 4.
6. Kerivnyctvo z platizhnogho balansu ta mizhnarodnoji investycijnoji pozycji (KPB6). NBU. URL: https://bank.gov.ua/files/ES/Tov_y.pdf. (data zvernennja: 20.05.2021).
7. Spivrobotnyctvo mizh Ukrainoju ta Jevropejskym Sojuzom. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/torgovelno-ekonomichne-spivrobotnictvo-ukrayina-yes/pokazniki-torgovelno-ekonomichnogo-spivrob>. (data zvernennja: 20.05.2021).